

V titule knihy sa uvádza, že pojednáva o porovnávacích dejinách práva. No v podtitule sa presnejšie špecifikuje jej obsah takto: nové smery v oblasti historiografie a metodiky dejín práva. Z tejto oblasti totiž obsahuje spis desať štúdií. Ide teda vlastne o zborník štúdií, ktorý je okrem toho rozdelený na štyri časti, a to: 1. príspevky k historizmu právneho myslenia, 2. veda o dejinách práva zoči voči požiadavkám súčasnosti, 3. úloha porovnávacieho výskumu vývinu práva, 4. využitie skúseností z dejín vied a z metodiky vo všeobecných dejinách štátu a práva. Ako vidieť porovnávacie hľadisko sa bližšie rozoberá len v tretej časti spisu, aj keď sa naň príležitostne naráža aj vo zvyšných troch častiach. V ďalšom sa nižšie stručne charakterizujú vedúce myšlienky všetkých 10 jednotlivých štúdií, ktoré sú vystrojené veľmi bohatým poznámkovým literárnym aparátom.

Úvodom sa zhrnújú problémy vývinu maďarského právneho historizmu v zornom uhle novších výsledkov výskumu dejín vied. Pritom sa členenie historiografie na odvetvia chápe vo všeobecnosti ako výsledok diferenciacie vied, ktorá má raz viesť opäť k syntéze. Ako vážnu prekážku ďalšieho rozvoja autor kvalifikuje bremeno tradičnej maďarskej historiografie zdedené z minulosti, ku ktorému sa žiada zaujať kritické stanovisko. Toto stanovisko vyžaduje skúmať aj vznik historizmu v oblasti právneho myslenia. Tu kladie autor časovú hranicu do druhej polovice 18. stor. a popiera, že by sa až vplyvom Savignyho školy bol aj v Uhorsku rozvinul tento historizmus. Osobitný význam pripisuje vplyvu myšlienok osvietenstva a bližšie popisuje, čo predchádzalo vo vysokoškolskej výuke systematickému prednášaniam dejín práva. Vplyvom reakcie potom nastal v prvej polovici 19. stor. v tomto smere úpadok, no diferenciacia vied predsa spôsobila určitý pokrok. Svojím spôsobom sa prejavili aj účinky liberalizmu, ba aj porovnávacieho právneho myslenia. Po páde absolutizmu sa až prejavil vplyv tzv. historickoprávnej školy a v širokej miere myšlienky romantizmu a oneskorenej buržoáznej premeny. Od polovice 19. stor. sa potom rozvinula metodická právna história, ktorej rozmach sleduje autor v súvislosti s reformou vysokých škôl. Uvádza zakladateľov právnych dejín v Uhorsku (Hajnik, Wenzel), pochopených samozrejme v buržoáznom duchu, ale na vedeckých základoch. Po 70.-tych rokoch 19. stor. sa rozvinula pozitivistická právna história, ktorej pokrokovosť tlmili reakčné nacionalistické prúdy. Pozornosť bádateľov sa sústreďovala na stredovek. Na záver buržoázneho právneho historizmu sa uplatnila škola tzv. duchovných dejín. Súhrnne považuje autor buržoázny právny historizmus za odraz ideí zameraných na konzervovanie feudálno-kapitalistického práva.

V ďalšej stručnej štúdií sa zhrnújú novšie výsledky výskumu problémov stredovekých agrárnych dejín v nemeckej historiografii. K týmto výsledkom dospeli sovietski bádatelia. Odhalili buržoázne triedne prekážky, ktoré hatili objaviť v stredovekých dejinách význam triedneho antagonizmu. V tomto zornom uhle hodnotia hlavných reprezentantov agrárnych dejín v Nemecku.

V osobitnej štúdií sledoval autor hlavné etapy ruskej právnej historiografie v 19. stor., pričom vyzdvihol význam tejto historiografie pre uhorské, resp. maďarské právne dejiny. V ich rámci sa totiž kedysi tento význam zanedbával. Podľa kritického rozboru prác sovietskych bádateľov preto autor zhrnul počnúc od 18. stor. výsledky niekdajšieho výskumu najmä počiatkov dejín práva u Slovanov v ruskej právnej historiografii a potom hlavne dejín poddanského zriadenia, resp. aj dejín práva v 16.-18. stor. vo všeobecnosti.

Ďalšia štúdia spadá už do druhej časti spisu a týka sa úlohy právno-historickej vedy v poslednom štvrtí storočí vývinu právnickej fakulty univerzity v Budapešti. Závery tejto štúdie sa opierajú nielen o literatúru, ale aj o pramenný materiál zápisníc, návrhov a iných archívnych podkladov. Ukazuje sa, aké významné premeny prekonala organizácia štúdia dejín štátu a práva po nastolení socialistického spoločenského zriadenia v Maďarsku. Namiesto buržoáznej izolácie týchto dejín nastúpil historizmus so širším záberom. Pri charakteristike pomerov, ktoré v tomto smere prevládali v buržoáznom období, autor vyzdvihol úlohu, ktorú zohral právny historik Ferenc Eckhart pri odhaľovaní ťažkých chýb maďarského právneho historizmu najmä tým, že zdôrazňoval súvislosti s hospodárskymi dejinami. Napomáhal aj vydanie novej príručky dejín práva po r. 1945 a podporoval nové formy štúdia. Základné reformy štúdia v socialistickom duchu sa uskutočnili okolo r. 1950. Zmenila sa koncepcia národných a všeobecných dejín štátu a práva. Tieto zmeny sa viac razy opakovali a autor hodnotí ich kladné výsledky, no netají ani chyby. Rieši problémy diaľkového štúdia, resp. štúdia pri zamestnaní, rozsahu dejín štátu a práva, študijných pomôcok. Poukazuje na podiel straníckych orgánov, ktoré sa na riešení daných problémov zúčastňovali. Ťažisko dejín štátu a práva bolo treba presunúť na buržoázne, resp. novodobé obdobie. Pritom sa najmä vo všeobecných dejinách štátu a práva uplatňovala aj porovnávací metóda. Veľký podiel na zdolaní týchto úloh mal Márton Sarlós, ktorý nastúpil na fakultu práve v období reforiem. Od 60tych rokov sa rozvinulo perspektívne plánovanie vedeckej práce, najmä základného výskumu. Pritom sa tiež aplikuje porovnávací metóda a vo všeobecnosti sa marxistická historiografia práva zameriava na vyhľadávanie spoločenského pokroku v dejinách.

V nadväznosti na túto štúdiu uviedol autor svoj plán, čo vypracoval na založenie právnohistorickej výskumnej skupiny, a to na popud Ústredného výboru strany a Ministerstva kultúry. Navrhuje širšiu spoluprácu medzi historiografiou štátu a práva a medzi historickými vedami. Pritom sa majú zúžitkovať výsledky buržoáznej vedy a rozpracúvať málo skúmané oblasti, najmä dejiny súkromného práva a dejiny buržoázneho obdobia.

Tretia časť spisu sa zameriava výlučne na komparatistiku. Jej výsledky v oblasti dejín štátu a práva dosiahnuté v 20. stor. hodnotí autor vcelku ako pokrokové. Napomohli šíriť aj marxistickú právnu vedu, lebo táto veda prekročila pri výskume právneho vývinu hranice národov a štátov. Preto sa aj v 60tych rokoch tohto storočia vynorila problematika komparatívneho výskumu v právnej historiografii socialistických krajín. Zo stránky zásadnej tu zdôraznil autor, že nestačí porovnávať podobnosti skúmaných javov, ale treba odhaľovať aj rozdiely. Prihovára sa za regionálnu komparatistiku, ktorá sa zakladá na priestorových a časových súvislostiach. Poukazuje na chyby komparatistiky v minulosti, ktoré vzbudili nedôveru voči nej. Najmä sa zanedbávala súvislosť s výrobnými vzťahmi. V tejto súvislosti osobitne zhodnotil autor význam československo-maďarskej spolupráce v posledných 20 rokoch pre rozmach komparatistiky v právnej histórii.

V druhej komparatistickej štúdií skúmal autor možnosti použitia porovnávacích metód v súvislosti s metodickou krízou, resp. s typológiou právneho vývinu. Konštatoval, že komparatistika sa najskôr obišla bez vlastnej metodiky v oblasti dejín štátu a práva. Až keď vystúpil Ferenc Eckhart v 30tych rokoch tohto storočia, upriamila sa pozornosť na túto metódu, ako na nástroj, ktorý pomôže zdolať protirečenia v maďarskej právnej historiografii. Marxistickým priekopníkom tejto komparatistiky sa stal poľský bádateľ Juliusz Bardach. Hoci autor neuznáva existenciu osobitnej a samostatnej porovnávacej právnej histórie, hlása predsa potrebu porovnávacej analýzy vo všetkých oblastiach výskumu dejín práva. Žiada prihliadať aj na etnologický a sociologický porovnávací výskum. Vyzdvihuje význam komparatistiky pri súčasnej metodickej kríze a pri riešení problémov typológie. Za krízové považuje najmä buržoázne popieranie zákonitostí vo vývine práva, absolutizovanie špecialít, zdôrazňovania významu tzv. "svetových" právnych systémov. Pritom však požaduje skúmať aj špecifickosti a osobitnosti. Zdôvodňuje oprávnenosť vypracúvania typológie právnych systémov ako modelov na porovnávanie. Rozlišuje časovo horizontálnu a vertikálnu metódu porovnávania a aj integráciu práv považuje za predmet porovnávacieho výskumu.

Tri štúdie tretej časti spisu sa zameriavajú na výuku. Ide o modernizáciu a aktualizáciu učebnej látky všeobecných dejín štátu a práva. V nedostatku domácej literatúry o tom odkazuje autor na poľské (Kora-

ny) a československé (Vaněček a i.) výsledky. Hlásia potrebu zohľadniť právny vývin susedných národov a rozdeliť učebnú látku podľa spoločenských formácií, nie podľa štátov. Prehľad o spoločensko-politických pomeroch má byť čo najstručnejší.

Druhá štúdia štvrtej časti spisu je príspevok k vytýčeniu účelu všeobecných dejín štátu a práva. Pritom sa skúma vzťah medzi týmito dejinami ako vedou a medzi tými istými dejinami ako predmetom výuky. Ako predmet výuky sa má považovať za základný. V tejto súvislosti sa autor dovoľáva svedectva československých právnych historikov.

V poslednej štúdii rieši autor spôsob, ako ďalej rozvíjať základné právnohistorické poznatky. Tieto poznatky hodnotí v tom zmysle, že sprostredkujú poznanie o spoločenských skúsenostiach, ktoré sa nahromadili vo vývine štátu a práva. Napomáhajú aj výuku ostatných odvetví práva. Tu autor navrhuje aj spôsoby, ako rozvrhnúť učebnú látku všeobecných aj národných dejín štátu a práva. Aj pritom žiada aplikovať porovnávacie hľadisko.

O jednotlivých častiach spisu sa na konci uvádzajú stručné súhrny v maďarčine, jeden v nemčine. Na konci sa pripája spojený menný a vecný register.

Jozef Karpát